

Соловка Л. Документи Станіславської греко-католицької консисторії 1788–1944 рр. // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 2001. – Т. 7. – С. 88–89.

⁵ *Соловка Л.* Істочники по иудаике в фондах Государственного архива Ивано-Франковской области (краткий тематический обзор) // Материалы Десятой ежегодной международно междисциплинарной конф. по иудаике. – М., 2003. – Ч. 1. – С. 152–155; *Соловка Л. М.* Холокост на Станіславщині: Хронологія злочину за документами Державного архіву Івано-Франківської області // Проблеми Холокоста в Україні: тези доповідей і повідомлень Другої міжнарод. науч. конф. (Днепропетровск, 2002). – Вып. 2. – Запорожье, 2003. – С. 63–71; *Соловка Л. М.* Документи з історії євреїв Галичини і Польщі в першій половині ХХ століття у фондах Державного архіву Івано-Франківської області // Матеріали конф. «Доля єврейських громад Центральної та Східної Європи в першій половині ХХ століття» (Київ, 26–28 серп. 2003 р.). – К., 2004. – С. 198–200.

⁶ *Винокурова Ф. А.* Фонди Державного архіву Вінницької області як джерело з історії долі євреїв під час німецько-румунської окупації (1941–1944): автореф. дис. ... канд. іст. наук: (07.00.06 – Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни). – К., 2003. – 21 с. та ін.

⁷ *Возняк Т.* Феномен галицького штетла // Незалежний культурологічний часопис «І»: Гебрейський УСЕ-світ Галичини. – 2007. – № 48. – С. 3; *Гон М.* Особливості між-етнічної взаємодії в контексті політичних процесів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. – Рівне, 2006. – 431 с.; *Гон М.* Из кривдою на самоті. Українсько-єврейські взаємини на західноукраїнських землях у складі Польщі (1935–1939). – Рівне, 2005. – 192 с. та ін.

⁸ Держархів Івано-Франківської обл., ф. Р-36, оп. 1, спр. 12, арк. 1–2 зв.

⁹ Там само, ф. Р-39, оп. 1, спр. 54, арк. 19; ф. Р-60, оп. 1, спр. 8, арк. 116.

¹⁰ Українське слово. – 1941. – 29 лип.

¹¹ Останні вісті. – 1941. – 23 листоп.

¹² Воля Покуття. – 1941. – 30 листоп.

¹³ Українське слово. – 1941. – 21 груд.

¹⁴ Там само. – 1941. – 30 груд.

¹⁵ Там само. – 1942. – 15 квіт.

¹⁶ Там само. – 27 верес.

¹⁷ Там само. – 6 груд.

¹⁸ Там само. – 1943. – 14 берез.

¹⁹ *Левитас И.* От редактора // Круглов А. И. Энциклопедия Холокоста. Еврейская энциклопедия Украины / ред.: И. М. Левитас. – К., 2000. – С. 6–7.

²⁰ Государственный архив Российской Федерации, ф. Р-7021, оп. 73, спр. 1–23.

²¹ *Круглов А. О.* О количестве евреев, уничтоженных эйзатгруппами в 1941–1943 гг. // Голокост і сучасність. – 2008. – № 1 (3). – С. 41.

²² Держархів Івано-Франківської обл., ф. Р-98, оп. 1, спр. 1, арк. 53–56.

²³ Там само, спр. 16, арк. 100–105.

²⁴ Там само, арк. 185–185 зв.

²⁵ Там само, спр. 2, арк. 60–61; спр. 5, арк. 23; спр. 18, арк. 35–42.

²⁶ Там само, спр. 3, арк. 74; спр. 8, арк. 1; спр. 35, арк. 1; спр. 17, арк. 2; спр. 25, арк. 1; спр. 56, арк. 116, 119.

²⁷ Списки розстріляних громадян Більшівцівського, Гвіздецького, Городенківського, Заболотівського, Коломийського, Коршівського, Косівського, Кутського, Лисецького, Надвірнянського, Обергинського, Огинийського, Печеніжинського, Рогатинського, Снятинського, Солотвинського, Станіславського, Тисменицького, Яремчанського районів, міст Коломия, Кути, Станіслав, Тисмениця. У списках, поданих на 465 арк. у 38-ми документах, вказані прізвища, імена, в окремих з них є ще додаткові відомості про загиблих (стать, професія, дати народження і смерті, місце проживання, національність).

²⁸ Держархів Івано-Франківської обл., ф. Р-1336, оп. 1, спр. 1 г, арк. 114.

²⁹ Там само, ф. Р-1253, оп. 1, спр. 12, арк. 1; Р-1453, оп. 2, спр. 13, арк. 1; спр. 14, арк. 152

³⁰ Там само, ф. Р-2179, оп. 1, спр. 12, арк. 1–32.

³¹ *Соловка Л. М.* Відображення тенденцій національної політики СРСР щодо євреїв у документах Держархіву Івано-Франківської обл. 1944–1954 рр. // Друга світова війна і доля народів України: тези доп. 3-ї Всеукраїнської конф., Київ, 27–28 жовт. 2010 р. – К., 2008. – С. 72–73.

УДК 94:314.743(477+498)«1924/1925»+061.3

Валерій Власенко

ТРЕТЯ КОНФЕРЕНЦІЯ МІЖВОЄННОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ В РУМУНІЇ (до 85-річчя від дня проведення)

У статті йдеться про Третю конференцію української політичної еміграції у Румунії, проаналізовано її доповіді і рішення, охарактеризовано діяльність еміграції в 1924–1925 рр.

Ключові слова: українська еміграція, третя конференція, Румунія.

В статье идет речь о Третьей конференции украинской политической эмиграции в Румынии, проанализированы ее доклады и решения, охарактеризована деятельность эмиграции в 1924–1925 гг.

Ключевые слова: украинская эмиграция, третья конференция, Румыния.

© Валерій Власенко, 2011

Speech goes in the article about the third conference of Ukrainian political emigration in Romania, its lectures and decisions are analysed, described activity of emigration in 1924–1925 years.

Key words: emigration, conference, Romania.

Через поразку Української революції 1917–1921 рр. поза межами Батьківщини опинилася велика кількість наших співвітчизників. У міжвоєнний період українська еміграція перетворилася на складне суспільно-політичне і культурне явище. У ній викристалізувалися політичні центри (Австрія, Німеччина, Польща, Франція, Чехословаччина), периферійні осередки (Бельгія, Болгарія, Великобританія, Югославія, країни Прибалтики тощо), політичні течії (ліберально-демократична, соціалістична, монархічна та націоналістична), діяли політичні партії й організації (УРДП, УСДРП, УПСР, ОУН). Тоді створено громадські організації, культурні установи, вищі і середні навчальні заклади, наукові інституції, преса, започатковано елементи системи самооподаткування (сплата національного податку). В одних країнах сформувалися центральні органи еміграції, в інших об'єднавчі процеси не було реалізовано.

Однією з перших країн, де українська еміграція спромоглася створити об'єднаний центр, до складу якого увійшли представники різних політичних уподобань й ідеологічних течій (уенерівці, гетьманці, повстанці армії Н. Махна та ін.), була Румунія.

Історію міжвоєнної української політичної еміграції у цій країні у науковій літературі вже частково відображено. У ній визначено загальні риси й особливості існування еміграції у Румунії порівняно з іншими країнами¹. Докладно розкрито питання перебування тут військовополонених й інтернованих вояків Армії УНР², діяльності Надзвичайної дипломатичної місії (НДМ) УНР³, громадських організацій еміграції⁴, її лідерів К. Мацієвича⁵ й Ю. Русова⁶, заснування Громадсько-допомогового комітету⁷. Проте поза увагою дослідників залишилися питання проведення форумів (конференцій) української еміграції в Румунії, на яких ухвалювалися рішення стратегічного і тактичного характеру. Саме тому ставимо за мету охарактеризувати рішення III конференції, яка 85 років тому відбулася у румунській столиці.

У формуванні української еміграції у Румунії можна виділити кілька хвиль. Перша розпочалася у другій половині 1919 р., коли військовополонені з Італії поверталися додому. Частина з них на румунській території була інтернована і перебувала у таборі в Бурдужені. Друга хвиля

розпочалася наприкінці 1920 р., коли були інтерновані вояки Армії УНР (кулеметна бригада) і цивільні люди – громадяни УНР, безпосередньо пов'язані з армією. Крім того, тут опинилися старшини УГА, відділ партизанської армії Н. Махна, українці з армій Денікіна і Врангеля, цивільні біженці з України. Декілька тисяч інтернованих українців перебували у таборах у Брашові, Бухаресті (4), Орадя-Маре, Сіблеу, Таргу-Джіу, Феєраші, поблизу Джудетул Неамті та Констанци. До вересня 1923 р. усі табори було ліквідовано⁸. Більшість емігрантів залишилися у Румунії, частина виїхала до інших країн, а дехто повернувся в Україну. Ще одна хвиля біженців з України через Дністер припала на період Голодомору 1932–1933 рр.

Спочатку об'єднуючим центром еміграції в Румунії була НДМ УНР. Завдяки її організаційній і матеріальній підтримці створено такі громадські організації: Філія Українського товариства прихильників Ліги Націй (ФУТЛН), Українське співоче товариство «Дума», Союз українських жінок-емігранток, Українське ощадно-позичкове товариство «Згода». Восени 1923 р. на I конференції української еміграції у Румунії засновано Громадсько-допомоговий комітет (ГДК), який став головним центром всієї української еміграції в країні. Декілька років поспіль конференції скликалися щорічно, у 30-х рр. XX ст. – один раз на 2–3 роки.

12–14 вересня 1925 р. у залі «Трансільванія» в Бухаресті пройшла III конференція української еміграції у Румунії, в якій взяли участь 44 делегати. Вони репрезентували понад 1 тис. політичних емігрантів. У вступному слові голова ГДК Кость Адрианович Мацієвич зазначив, що тутешня українська політична еміграція дотримується принципу єдності, прийнятого на I конференції. Вона є єдиною серед українських громад в Європі, яка живе виключно своїми силами, без жодної матеріальної підтримки ззовні. «На чужині ми повинні бути братами. Роскіш суперечок ми мусимо залишити до того часу, коли будемо в своїй рідній хаті. На чужині ми мусимо за всяку ціну триматися єдності і з усією силою підпирати національно-громадські організації, бо в них наша сила і в них запорука успіху загальної української справи»⁹.

Згідно з порядком денним, першим заслухали «Справоздання Громадсько-допомогового комі-

тету про свою роботу», по якому виступило дві особи. Дмитро Геродот доповідав про загальний і грошовий звіт, а Гнат Порохівський звітував про роботу юридичної і благодійно-допомогової секції та бюро праці ГДК.

Із першої доповіді випливало, що протягом звітного періоду (вересень 1924 р. – вересень 1925 р.) відбулося 27 засідань Комітету, з яких одне пленарне. На них розглянуто питань: організаційних – 33, судових – 3, юридичних – 10, культурно-освітніх – 12, фінансових – 47, громадсько-політичних – 13, благодійно-допомогових – 16 та інших – 46. Тоді було зареєстровано 148 нових громадян, додатково зібрано і заповнено 96 анкет на отримання українського громадянства, оформлено документи на перебування у Румунії для 92 осіб, влаштовано до шпиталю і надано грошову допомогу 45 емігрантам, звільнено з-під арешту 10 осіб, урятовано від вислання 4 емігранти і 7 осіб, які нелегально перейшли українсько-румунський кордон, отримано візи на пересування з одного міста до іншого на території країни для 218 осіб та ін. З приводу цих питань ГДК надіслав до різних інстанцій близько 3 тис. листів.

На 1 вересня 1925 р. Комітет зареєстрував 1138 осіб, з яких українці склали 80%, євреї – 18%, представники інших національностей – 2%. Йдеться лише про тих емігрантів, правове становище яких було унормовано. За звітний період померло 5 осіб, реемігрувало до інших країн – 5, повернулося в Україну – 17, прийняло румунське громадянство (підданство) 8 осіб.

До скарбниці Комітету разом із залишками за попередній рік надійшло 208882,65 лея. З цієї суми на національне самооподаткування припало 145 199 лей, причому 40% національного податку сплачено євреями. Вони, на думку автора, швидше адаптувалися до нових умов життя з кількох причин. Велика частина з них займалася торгівлею і підприємницькою діяльністю. Абсолютну більшість євреїв-емігрантів склали цивільні люди, які на момент перетину румунського кордону могли мати певні грошові заощадження. Чимало з них були уродженцями або жителями Бессарабії, що полегшувало мовну адаптацію.

За звітний період було витрачено 187 377,15 лея. Решта суми зберігалася готівкою у скарбниці ГДК, у тому числі 20 тис. лей на національний фонд¹⁰. Зауважимо, що національний податок складався з двох частин: одноразового податку, що сплачувався одноразово кожним емігрантом для вияву своєї приналежності

до українського громадянства на еміграції, та прибуткового податку, що сплачувався щомісяця українським емігрантом із зарплати (прибутку). Більша частина національного податку витрачалася ГДК на місцеві потреби, менша – йшла у національний фонд, розпоряджатися яким повинен був Український Центральний (Національний) Комітет. Проте через те, що останній не було створено, коштами національного фонду розпоряджалися центральні організації еміграції тієї чи іншої країни. Румунія була єдиною країною, де українські емігранти створили національний фонд.

Відповідно до принципів, схвалених ще I конференцією української еміграції в Румунії¹¹, стягнення національного податку у звітний період здійснювалося за прогресивною шкалою: громадяни, які заробляли до 15 тис. лей на рік, сплачували 50 лей податку на рік, до 25 тис. – 160 лей, до 30 тис. – 240 лей, до 40 тис. – 300 лей, до 50 тис. – 400 лей, до 60 тис. – 600 лей, від 60 тис. і вище – 1000 лей¹². Проте деякі емігранти намагалися сплачувати податок мінімального розміру. Тому конференція доручила ГДК організувати контроль у цій справі. У резолюції зазначалося, що ухилення від сплати податку є доказом «коли не ворожості, то байдужості» до боротьби народу за самостійну Україну, «всі особи, які не внесли до цього часу і не внесуть до 1 січня 1926 р. жадного національного податку, мають бути виключені з лав організованого Українського Громадянства. Списки цих осіб мають бути опублікованими до загального відома Української Національної Сім'ї»¹³.

Доповідач звернув увагу на те, що створення видавництва «Об'єднання» і видання власного друкованого органу ускладнено через матеріальні нестатки емігрантів. І хоча за звітний період ця справа дещо поліпшилася – надійшла половина від необхідної суми, проте бракувало коштів на придбання шрифту і набірних кас. Видання часопису розглядалося не лише як засіб задоволення духовних потреб емігрантів, а й сприяння справі створення Всеукраїнського Національного Центру¹⁴.

У доповіді Г. Порохівського зазначалося, що ГДК та його підрозділи займалися справами унормування правового становища емігрантів у Румунії, легалізації новоприбулих емігрантів з України, надання юридичної та матеріальної допомоги, отримання віз на переїзд до інших країн або пересування територією країни перебування, опікування хворими, пошуку роботи для безробітних, створення колонії-притулку, під-

тримання зв'язку між окремим осередками, організаціями й особами емігрантів не тільки в Румунії, а й поза її межами¹⁵.

Василь Трепке виголосив доповідь «Найближчі завдання української еміграції в Румунії». Він зазначив, що існування еміграції базується на принципі самоорганізації і самозабезпечення. Й оскільки найгостріше питання – правове становище емігрантів – більш-менш вирішене, то необхідно зосередитися на поглибленні роботи на суспільно-політичній ниві, приділивши головну увагу зміцненню емігрантських організацій та розширенню їхньої діяльності.

У культурно-освітній сфері доповідач сформулював такі завдання. По-перше, вдосконалювати знання емігрантами української мови, літератури й історії, оскільки вони вирости і вчилися під впливом російської школи, вивчали історію крізь призму її відповідності «російській схемі». Щоб реалізувати це завдання, передбачалося улаштування окремих курсів, читання рефератів із цих дисциплін. Першого досвіду у цьому набуто ще на початку 20-х рр. у таборах для інтернованих вояків Армії УНР. Згодом виникла ідея організувати Український народний університет у Бухаресті. З цією метою К. Мацієвич прочитав декілька публічних лекцій¹⁶, проте цю ідею на жаль, не було втілено в життя. ГДК зобов'язався допомогти українській молоді здобути вищу освіту в українських вищих школах у Чехословаччині. По-друге, Комітет накреслив собі за мету використати час перебування в еміграції для підготовки адміністративного апарату для майбутньої самостійної України. Зауважимо, що у 1928–1932 рр. у Вищій адміністративній школі Румунії навчалися Д. Геродот, А. Івашина та Г. Порохівський. Вони були першими іноземцями, які закінчили цей заклад¹⁷. По-третє, зважаючи на спільний кордон з Румунією, еміграції треба використати час перебування в цій країні для ознайомлення з історією, культурою, мовою румунського народу. Для цього бажано створити «Українсько-румунське товариство» та сприяти навчанню емігрантів у румунських вищих і середніх школах, народних університетах. По-четверте, з огляду на релігійні потреби емігрантів та «внаслідок факту розвитку та зросту значення Української Автокефальної Церкви» бажано відкрити у Бухаресті власну українську церкву або принаймні організувати службу Божу українською мовою чи з українськими співами.

У матеріальній сфері доповідач звернув увагу на поширення серед емігрантів кооперації як засобу задоволення кредитних, споживчих і вироб-

ничих потреб. Він розповів про досвід діяльності І Українського ощадно-позичкового товариства «Згода» («Акордул») у Бухаресті та бажання емігрантів створити поблизу румунської столиці або на півдні Бессарабії сільськогосподарський кооператив (хліборобську колонію). ГДК зобов'язався підготувати його тимчасовий статут й оголосити запис пайовиків.

В. Трепке сформулював і два загальноеміграційних завдання. Враховуючи неможливість офіційних виступів емігрантів на міжнародній арені, необхідно відновити діяльність Українського товариства прихильників Ліги Націй. Вважаючи боротьбу українського народу за незалежну державу бойовим фронтом, бажано заснувати певні відзнаки у формі дипломів і жетонів для осіб, які відзначилися у бою або на державно-громадській ниві. Не чекаючи вирішення цих завдань у всеукраїнському масштабі, конференція вважала за доцільне реалізувати їх у Румунії¹⁸.

Після ухвалення тез доповіді Д. Геродот з метою підвищення відповідальності кожної особи за свої вчинки запропонував запровадити реєстраційну картку емігранта, в якій би фіксувалися основні факти участі емігранта у загальноукраїнському русі: документ, за яким особа перебуває в еміграції, сплата національного податку та благодійних внесків, обіймання посад у громадських організаціях, відзнаки чи нагороди тощо. Конференція прийняла цю пропозицію¹⁹.

Доповідь Олександра Долинюка була присвячена репатріації та рееміграції українських емігрантів з Румунії. Доповідач зазначив, що в умовах панування в Україні більшовиків повернення на Батьківщину є самовбивчим актом для найбільш свідомих у національно-державному відношенні сил. Проголошення більшовиками нової амністії – це пастка для емігрантів. Конференція рішуче застерегла своїх співвітчизників від повернення до України. Проте тим, хто остаточно вирішив повернутися додому, ГДК мав допомогти матеріально. Події кінця 1920-х – початку 1930-х рр. підтвердили правильність висновків конференції про недоцільність повернення до України. У 1933 р. на сторінках паризького «Тризуба» Д. Геродот писав, що «вся розкладава праця, яку вели й ведуть большевики, розрахована на знищення української еміграції і що всі широко заповіджені свого часу амністії були хитрістю й обманом, бо всі без винятку, хто з них скористався, в той або інший спосіб большевиками знищені – частину розстріляно без суду, а більшість загинула на тяжких примусових ро-

ботах»²⁰. Конференція також застерігала емігрантів від рееміграції до інших країн²¹.

Доповідь К. Мацієвича «Про скликання Всеукраїнського з'їзду та про утворення Українського центрального громадського комітету» мала програмний характер. У ній йшлося про загальноемігрантську справу – створення об'єданого центру всієї еміграції. Оскільки питання про значення і важливість для його визвольних змагань доповідач піднімав на двох попередніх конференціях, він зосередився на практичних завданнях втілення цієї ідеї в життя.

Професор, наводячи цитати з відозв різних політичних угруповань, зазначив, що ідеологічний ґрунт для об'єднання вже підготовлений. Платформою для нього є формула: «Незалежна Соборна Україна». Її гасло: «Національно-державне вище особистого, партійного чи гуртового». Найкращий шлях для утворення національного центру – скликання Всеукраїнського з'їзду. Проте через матеріальну скруту й ускладнення в отриманні віз це є проблематичним. Тому, на думку К. Мацієвича, треба створити Центральне бюро у складі 3–4 осіб, до яких долучилися б представники всіх еміграційних центрів. Саме на нього і покладалися обов'язки організації скликання з'їзду, а до того часу воно виступало б репрезентантом соборних змагань України і робило це «від імені всього організованого національно і державно-свідомого українського суспільства. Відсутність авторитетного та юридично-правомочного репрезентативного органу приносить Українській справі дуже великі шкоди, які ми далеко не завше оцінюємо як слід і якими не можна легковажити»²².

На конференції було заслухано також повідомлення з місць, затверджено кошторис на 1926 р. й обрано нову управу ГДК у складі К. Мацієвича (голова), Д. Геродота, С. Дельвіга, О. Долинюка, Д. Маєр-Михальського, Г. Порохівського, В. Трепке (члени). Додатково до складу комітету обрали Ю. Міткевича як представника від Бессарабії.

Отже, III конференція української еміграції у Румунії, які дві попередні, пройшли організовано, без політичного протистояння. Обговорювалися як поточні питання внутрішнього життя еміграції (система самооподаткування, правове становище емігрантів, створення власного видавництва, кооперативів, культурно-освітні заходи тощо), так і загальноемігрантські справи (скликання Всеукраїнського з'їзду та створення центральної організації всієї еміграції). Українська громада у Румунії та її Громадсько-допомоговий комітет

йшли в авангарді об'єднувачого процесу української еміграції в Європі. У складі ГДК переважали прихильники Державного Центру Української Народної Республіки. Перспективним, на наш погляд, є вивчення рішень наступних конференцій української еміграції в Румунії, їхньої еволюції та співставлення з постановами форумів еміграції в інших країнах, наприклад, з'їздів Українського Центрального Комітету у Польщі.

¹ *Троцинський В. П.* Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне та соціально-політичне явище. – К.: Інтел, 1994. – 259 с.; *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919–1939. Матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1999. – С. 123–125; *Троцинський В. П., Шевченко А. А.* Українці в світі // Україна крізь віки. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 15. – С. 189–197; *Політична історія України. ХХ століття: у 6 т. – Т. 5: Українці за межами УРСР (1918–1940) / керівник тому В. П. Троцинський.* – К.: Генеза, 2003. – 720 с.; *Піскун В.* Політичний вибір української еміграції (20-ті роки ХХ ст.). – К.: МП «Леся», 2006. – 671 с.

² *Срібняк І.* Обеззброєна, але нескорена: Інтернована Армія УНР у таборах Польщі й Румунії (1921–1924 рр.). – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1997. – 187 с.; *Павленко М.* Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади та умови перебування (1919–1924 рр.) / Інститут історії України НАН України. – К., 1999. – С. 251–302; *Сидоренко Н.* Національно-духовне самоствердження: у 3 ч. – Ч. II. Преса інтернованих українців та цивільної еміграції (Чехія, Польща, Румунія, Єгипет, 1919–1924). – К., 2000. – С. 216–225; *Срібняк І. В.* Українці на чужині. Полонені та інтерновані воїки-українці в країнах Центральної та Південно-Східної Європи: становище, організація, культурно-просвітницька діяльність (1919–1924 рр.). – К.: КДПУ, 2000. – 280 с.

³ *Власенко В. М.* До діяльності Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Румунії (1919–1923 рр.) // Україна дипломатична: наук. щорічник. – К., 2007. – Вип. VIII. – С. 176–217; *Він же.* Документи і матеріали Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Румунії (1919–1923 рр.) // Пам'ятки: археографічний щорічник: Держкомархів України, УНДІАСД; редкол.: І. Б. Матяш (гол. ред.) та ін. – Т. 8. – К., 2008. – С. 129–160; *Він же.* Надзвичайна дипломатична місія УНР у Румунії – організатор громадсько-політичного життя української еміграції // Сумська старовина. – 2008. – № XXV. – С. 76–84.

⁴ *Власенко В. М.* Філія Українського товариства Ліги Націй у Бухаресті: перші кроки // Література та культура Полісся: зб. – Вип. 38. Регіональна історія та культура в сучасних дослідженнях / Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2007. – С. 160–170; *Він же.* 3 історії виникнення Філії Українського Товариства Ліги Націй у Бухаресті (до 85-ліття з дня заснування громадської організації української еміграції в Румунії) / Передмова, упорядкування і коментарі // Сумська старовина. – 2007. – № XXI–XXII. – С. 79–103; *Він же.* Листування

К. Мацієвича з С. Петлюрою 1920–1923 рр. як джерело з історії української еміграції в Румунії // Сумська старовина. – 2009. – № XXVI–XXVII. – С. 199–206.

⁵ *Матвієнко В., Головченко В.* Історія української дипломатії ХХ століття у постатях. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – С. 78–82; *Власенко В. М.* Кость Мацієвич: штрихи до портрета // Вісник Львів. комерційної академії. Сер.: Гуманітарні науки. – Вип. 4. – Львів, 2002. – С. 67–78; *Він же.* Агроном і дипломат. Штрихи до біографії Костя Мацієвича // Політика і час. – К., 2002. – № 10. – С. 78–86; *Табачник Д.* Українська дипломатія: нариси історії (1917–1990 рр.). – К.: Либідь, 2006. – С. 278–297; *Єтик Л. І.* К. А. Мацієвич – науковець, дипломат, громадсько-політичний діяч // Укр. іст. журнал. – 2007. – № 1. – С. 125–135; Листи Костя Мацієвича до Симона Петлюри (1920–1923 рр.) / упоряд., авт. вступ. ст. В. М. Власенко. – Суми: ФОП Наталуха А. С., 2009. – 128 с. та ін.

⁶ *Власенко В. М.* До історії української еміграції в Румунії: Юрій Русов (заматеріалами Національного архіву Чеської Республіки) // Наук. записки: зб. праць молодих вчених та аспірантів / Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Т. 19 (у 2-х кн.). Тематичний випуск: «Джерела локальної історії: методи дослідження, проблеми інтерпретації, популяризація». – Кн. II. – Ч. 1. – К., 2009. – С. 350–359; *Він же.* На ниві науки і мистецтва (до біографій Юрія Русова та Наталії Геркен-Русової) // Пам'ятки: археогр. щорічник / Держкомархів України; УНДІАСД. – К., 2009. – С. 212–236.

⁷ *Власенко В. М.* Перша конференція української еміграції в Румунії (до 85-річчя з дня заснування Громадсько-

допомогового комітету української еміграції у Румунії) // Українознавство – 2008. Календар-щорічник. – К., 2007. – С. 172–178.

⁸ *Сидоренко Н.* Національно-духовне самоствердження... – С. 220–224.

⁹ У Румунії. Третя конференція української еміграції в Румунії // Тризуб. – Париж, 1925. – № 1. – С. 27.

¹⁰ ЦДАВО України, ф. 4465, оп. 1, спр. 158, арк. 9.

¹¹ Перша конференція української еміграції в Румунії // Трибуна України. – 1923. – № 5/7. – С. 173.

¹² ЦДАВО України, ф. 4465, оп. 1, спр. 158, арк. 3.

¹³ У Румунії. Тези докладів на Конференції // Тризуб. – 1925. – № 1. – С. 29.

¹⁴ ЦДАВО України, ф. 4465, оп. 1, спр. 158, арк. 9–10.

¹⁵ Там само, арк. 3 зв., 10.

¹⁶ Листи Костя Мацієвича до Симона Петлюри (1920–1923 рр.)... – С. 69, 102.

¹⁷ Хроніка. У Румунії. Українські емігранти – абсолютні вищі школи в Румунії // Тризуб. – 1932. – № 40. – С. 24.

¹⁸ У Румунії. Третя Конференція. Тези по докладу В. Трешке «Найближчі завдання української еміграції в Румунії» // Тризуб. – 1925. – № 2. – С. 26–28.

¹⁹ Там само. – С. 28.

²⁰ *Геродот Д.* На службі українській справі (Про українську еміграцію в Румунії) // Тризуб. – 1933. – № 30–31. – С. 27.

²¹ ЦДАВО України, ф. 4465, оп. 1, спр. 158, арк. 5 зв.

²² Там само, арк. 6.

УДК 930.253:172.3(477) «1946/1984»

Віра Купченко

ПОЛІТИКА ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ КОЛИШНЬОГО СОЮЗУ РСР СТОСОВНО ЦЕРКВИ (1946–1984 рр.)

У статті проаналізовано характер та зміст відносин між державою і церквою, розглянуто діяльність релігійних організацій у Києві, стан релігійної обрядовості та спроби влади нейтралізувати вплив церкви на формування світоглядних прагнень вірних.

Ключові слова: державна влада, релігія, Російська православна церква (РПЦ), законодавство про культу, уповноважений у справах релігій.

В статье проанализовано характер и содержание отношений между государством и церковью, освещено деятельность религиозных организаций г. Киева, состояние религиозной обрядности и попытки власти нейтрализовать влияние церкви на формирование мировоззренческих устремлений верующих.

Ключевые слова: государственная власть, религия, Русская православная церковь (РПЦ), законодательство о культурах, уполномоченный по делам религий.

The article analyzes the nature and content of relations between the state and the church, the activity of religious organizations in Kyiv, religious ceremonies and state authorities' attempts to neutralize the influence of the church on ideological aspirations of the believers.

Key words: state authority, religion, Russian Orthodox Church (ROC), legislation on cults, commissioner for religious affairs.

© Віра Купченко, 2011